

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 18 (3993) | Вторник, январь 22, 1974 чыл | 1974 чылдагы тыва социализмниң өрүсү 2 кол.

ТЫВАНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫ: 1973 чылга деңизерге үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 10,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 8 хуу бедидээлиңер!

ЧАРЫШТЫҢ ТУГУН БЕДИК ТУДААЛ!

ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДӨРТКҮ ЧЫЛЫНЫҢ ПЛАНЫҢ ОНААЛДАРЫНЫҢ БОЛГАШ БЕДИТКЕН СОЦИАЛИСТИК ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИНИҢ ХУССАА БИТИНДЕ КҮҮСЕЛДЕНИ ШАЛЫПЧЫ КҮШ-БИЛЕ ХАНДЫРААЛЫЧАР!

Төрөөн чуртка эвээш чарыгдалдыг, эки шынардыг хой продукцияны берээлиңер!

СЭКП Топ Комитетиниң партияга, совет уауска үндүргөн Кыйгырында бо чалбыштыг өстөр бүгү чуртта шыкша, бистик республиканың ажылчы чоннарын күш-ажылга болгаш политикага чок кудур-түшкүчү хайыктырган. Тываның үлетпүр бүдүрүлгезиниң туугу, транспорт, салыг болгаш амдырал хандырылга кавызынын амжалдылары, колду ажыл-ажылдың амжал-ишчилери база күш-ажылчы интеллигенция чурттуд экономиказын улам ыңай хөгжүдөр, беш чылдын планын онаалдар-ларынч мээл-ла ажыр күстестерин хандырал дээш бо хүнерде эртек чылды-мандан бедик хүлээлгелерин болгаш ут-куштур планнарын хураан ап, бүдүрүлгениң иштиги курдарыларын шилдээрликке кол кичээлгеин салып турар.

Амгы үеде чер-черде бүдүрүлгө коллективтеринде партия, профсоюз, организаци-ялары база хуу коллективтериниң удурукчулары социалистик чарышты массалык болгаш лештиг кылдыр организастарыңче кол кичээлгеин саам ужураар. Чүте дээр-ге үлетпүр, туугу, транспорт болгаш колду амжал-агың амжалдыларын 1974 чылда Бүт-күлүл социалистик чарыштын кабар-тыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның чоокта чаа хүлээл алган доктаалдарың кол утказы өлме ула-ган.

Политиканың бо чугула документалар 1974 чылдың ажыл-агый болгаш культура тургузушкунун программаның хуусаа бети-нде күстестеринче амжалчы чоннарын мо-бизастарыңны, партияның планнарын амжалдырага боттандырыңны талазы-биле партия, совет, профсоюз болгаш комсо-мол организастарыңны амжал-чоруду-газының тодаргай планы болур. Тодарык-чы бо чылдың күрүнче планының бедикти-ни боттанышыңар беш чылда хуусаа бети-нде күстестеринче болгаш кеңир беш чылдың бижыг үндесиниң тургузуу ам-жалы оңа ужур-дузалыг дээрин СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шийткериңде айткан.

Чаа планын болгаш азынын турар со-циалистик хүлээлгелерин ажыр күстестер дээш кабарган чарыштың эки үр-түнеске берип турарын январьның эртек хү-неринде көрүп болур. Кымалдың № 2 ав-тортранспорт бүдүрүлгезиниң болуң чо-кчулары беш чыл планын үш чыл 8 хонук дүргүзүндө күстестерин январь 9-та Төрээ-н чуртка рапорттааннар. Республиканы мур-накчы чалаачыларың бирээзи Б. Маров беш чылдың үш чылдың дүргүзүндө 36,9 муң тонна чүк сөөртүр планн 65,7 муң тонна кылдыр күстектен. Ол дээрге буаң беш чылдың планы-дыр. Ол-ла АТБ-ниң чо-лаачылары П. Селеснев Н. Кулагин, К. Осинович, И. Иванов, С. Ак-оол, В. Боб-ров олар бо хүнерде кеңир беш чылдың үлүүнче кириштир амжалдан турарлар. Бо мурнакчылар беш чылдың артык ийн чы-манда жеңе кире чуртуу сооуртунуң тала-зы-биле бедиктен хүлээлгелерин алган.

Ереван (СЭТА). Армян төрөң — үлүг байыраал. Үлүг төрөңдө байыраал орденн ол республикага январь 19-та ты-мыскан. ССР Эмгекчил тургуза-рыңга болгаш бижыкчаларыңга, социалистик нацияларның бол-гаш улус чоннарын байыра-алга база акы-дуңма калы амжалдаштырган бижыкчаларыңга амжалчы чоннарын үлүг ачы-жымыз дээш, Совет күрүнениң экономика, социал-поли-тиктик болгаш культуру тургузушкунуңга үлүг салышканы дээш база ССР Эмгекчил 50 чылдыг демдег-дээр биле Армян ССР-те Төрө-н чурттуу олшанналы ты-мыскан.

Ереванда А. Спендиаров аттыг театрың Арменияны Компартиязың Топ Комите-тин болгаш республиканың Дээди Совединиң каттышкан байырыг хураал болган.

Байырыг хураалды Армян ССР-ниң Дээди Соведин Президиумунуң Даргазы Н. Х. Арутюнян айткан.

СЭКП ТК-ның Чыңгине сек-ретары эш Л. И. Брежневти ба-шадар СЭКП ТК-ның Пол-итбюроу составы хүндүтү президиумга ажак уулг кө-дүрүшкүн-биле соңга.

СЭКП ТК-ның Политбюроу ке-жигтүрү, ССР-ниң даштык херектер министри А. А. Гро-мыкога сөс берген. Бедик ша-нал-биле холбайтыр чыгыл-нарга, Армян ССР-ниң бүгү ажылчы чоннарыга ол эң байыр чедирген. Арменияны амжалчы алдыгыңга, холкоочу тараачыларыңга, интеллиген-цияны, коммунистерге бол-гаш партия кежигүрүлүгү, рес-публика чыгуунагы арес-тия хамымыдан байырым ба-

Оларның чедип алган күш-ажылчы уур-туулгезиниң дугайы СЭКП Кзыл хоор-комунуң бюрору чугаалажып көргөш, мур-накчыларның дүржүлгезин непердерин, социалистик чарышты улам кабартырын иймысаладык бүдүрүлгө коллективтер-ини партия, хой-ниги организастарыңга дааскан.

База бир чижек. 1974 чылдың ут-куштур планын оскелерин мурнал алгаш, бо тала-зы-биле эгелекчи саналды үндүргөн Ак-Доурактың даг-дугу комбинацияны кол-лективни бедиктен хүлээлгезин чылдың баштайты хүнеринде эгелеп бедикшиңни боттандырып кириңкен. Коллектив январь-ның бирги чартыкка планан ажыр 300 тонна даг-дугун бүдүргөн.

Бо хевирин күш-ажылчы бедикшиңнер-ни республика экономиказын оске-даа амдарырыңдан көргүзүп болур.

Улус амжал-агың амжалдыларының тө-лөөлгелериниң чоокта чаа болуп эртек республика хураалыңга Тыва АССР-ниң амжалчы чоннарын 1974 чылда социал-лист хүлээлгелерин хураан алган. Беш чыл планын бедикшиңни күстестерин ханды-р чуратай, хууларны ол хүлээлгелерде амдарар аайы-биле тодаргай айткан. ЧИЖЭЛЭЭРГЕ, БИСТИҢ ҮЛЕТПҮР-ҮСТҮГҮН АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ ЧЫЛ ПЛАНЫН ДЕКАБРЬ 25-ТЕ КҮҮСЕДИР, 1973 ЧЫЛГА БОДААРГА, ҮЛЕТПҮР БҮ-ДҮРҮЛГЕЗИНИ ХЕМЧЭЭЛИН 10,1 ХУУ КӨВҮДЕДИР БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛ-ДЫҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮН 8 ХУУ БЕДИ-ДЕР УЖУРУД, ТӨДҮГЖҮЛҮРҮВЫС ПЛАНЫН АЖЫР 650 МУҢ РҮБҮЛДИҢ АЖЫЛДАРЫН КЫШЫРЫН ТУЛУТ БҮ-ДҮРҮЛГЕЗИНИ ТЕМПИЗИН 1973 ЧЫЛДА ТУРГАНЫНДАН 11,2 ХУУ ОСТҮРЕРИН, КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮК-ЧҮЛҮҮН 6,8 ХУУ БЕДИДЕРИН, ХУ-ЛЭЭНГЕНЕР, Транспорт, харылаа, чо-нуң амдырал хандырыгыңның база оске-даа амдарыңны амжалдыларыңны ал-ган хүлээлгелери база-ла биче эвес.

Беш чылдың эртек чылдарында колду амжал-агың продукцияларын, үлетпүр про-дукциязын бүдүрүлгениң туугу-монгаж амжалдырын кыларының талазы-биле эл-ден хөгжүдөшкүрүн бисте болдуңар. Ынча-ган беш чыл планының бедикшиңни кү-стестерин хандырал дээш кайы-даа адмир-ни амжалдыларың продукция бүдүрүл-гениң хемчээлин көвүдөдөр талазы-биле калы-птанган-даа артык үлүг хүлээлгени алган. Беш чылдың амжалчы чоннарыңны ний-тиз-биле ажыр күстестер төлөөлө, кеңир чылын продукция бүдүрүлгениң хемчээлин оон-лаа көвүдөдөр ужураат бис.

Чаа чылдың бедиктен хүлээлгелерин, ут-куштур планнарын ап турар амгы үеде кол-лектив, участок, электер, бригада, хары-лаа амжалчы бүрүз бо бүтүң хамызы-биле анализтеп коор ужураат.

Продукция бүдүрүлгениң хемчээлин көвү-дөдөр, бедиктен хүлээлгелерин күстекте-рин хандырал союрга-биле туу-тук кол-лективтерин администрациялары, партия, хой-ниги организастарың социалистик чары-шты иштиги курдарыларын дилеп тывары-ныңче, бүдүрүлгениң хожаулар турар ус-токтарын механизастарыңче, күш-ажылды организастарың саймаларыңга амжалды болгаш мурнакчыларны арга-дуржулганың непердеринче улаңдыр организастар хү-лээлгелер.

Эртек үлүүнче күш-ажылчы бедикшиңнерин, чаагай бай-далыг болгаш хууда аас-ке-жигет болуң деп эң чаагай күстестериниң даштыклары СЭКП ТК-ның Чыңгине сек-ретары эш Л. И. Брежнев дээ-лэң чүве деп, ол чугалаан.

Бүтү ачы-дуңма хамырааның, хамырааның мурчунда үлүү өрсө-үлүстүң үнелер чыгыныс дуза-ламчылы болгаш лекцияларын үргүтүп амжалдаштырал. Совет Армения чурттуу экономика талазы-биле ол сайбаргай республикаларынч бирээзи апарган.

Совет улус бүгү-ле бедикши-ңнерин бодунуң дайыңчы авангарды — Совет Эмгекчил Коммунист партиязыңды поли-тиктик болгаш организастык аяк-жол үлүү амжалыңны азыны-ла чедип алган. Ынчаларың коммунистер чедип алдынган күндөрдө калган-даа сепкил оюнуругдасы чорболан. Бистик мунуругдасы чорболан белең эвес амжалды турар тывар, ол амжалдыны партия биле чон күстестер шыдар дээрине-де чыгыныс чок деп, А. А. Гро-мыко оңалды демдегден.

А. А. Громыко делетей бай-далыңны чамалы айтырыла-ныңга болгаш даштык парти-яныңга болгаш даштык парти-яныңга болгаш даштык парти-яныңга амжал-чорудулуңга док-таган.

Совет Эмгекчил делетей байдалы чыгыныс чок бижы-гың турар деп бузурел-биле чу-галал болур. Амгы үеде чур-ттуу даштык политикада ле-

Ийги автортранспорт бүдүрүлгениңде тоску беш чылда планынч онаалдым үш чылда бүрүн боттандырышкан тала-зы чыгыңарыңның бирээзи, бирги автоколонида брига-дыр Б. Н. Маровтуң беш чылдың тоңчүзүңге бедир артык ийн чылда бодунга алган хууда социалистик хүлээлгезиниң мооң алаңды слерге сооургадал тур бис.

Шыны херек: тоску беш чыл эгелеп турда бодум хуу-м-де беш чылды дорт чылда күстестер деп социалистик хү-лээлгени аларыңдан дык-ла сестип тургаш, азынан мей! Эгелепде хары-даа оңу дорт чыл чартык кире үеде күстес-тен оңу «амыр түм-дир оңу күстесип каапканын най!» деп, мактыын шыдаас мей. Эртек үш чыл дүргүзүндө азынан сөөртүр эр болур дөшт хой-ле күстестериниң үн-дүргөн мей.

Хууда алган хүлээлгелерин дугайында салгыш салырыңдан арыла удурут турарың брига-дамы дээш база хой теңи чарыдар, кичиңиң бодунуң хуузуңда амдыралың база бар анаар болгай. Ынчаган чы-хос кызылдалы-ла нээр. Бистик бригадалыс амгы үеде бо чылдың июльды кылар ужуруду амжалыңны үлүү күстесип бергениң дыкнадып калың.

Маңаа колдуңда-ла бодунуң хуузда планың оңалды-маның, хүлээлгениң дугайында чугалаан дөшт болта-ныңда, бригаданың сан-юргутуларың чарыкканың көрөй.

Беш чылдың эгелепде бээр

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ХООЧУНУ

Туранның амдырал ханды-рыга комбинады тургузуш-кунуңдан бээр эр бөрү меза-никтеп амжалды келген. Нико-лай Лазаревич Кузнецов амгы үеде даштыкка чыгыныс меза-никтеп болуп амжалдаштып, чоңга ачы-дуза чедирер пик-тунуң эгелекчи хүлээлгезин база каттай бедикшиңни кү-стесип турар.

СЭКП Топ Комитетиниң пар-тияга, совет улуска Кыйгы-рыны болгаш 1974 чылда улус амжал-агың планын хуусаа бе-тинде күстестер дээш Бүгү-өл-лө социалистик чарыштын дугайында СЭКП ТК-ның, ССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын та-ныжып көргөш, бүдүрүлгениң хоочуну Н. Л. Кузнецов сетки-ли өөрүшкү долаң, мыңчаар чугалаан орап болду: — Эртек үлүүнче бистик ком-бинаттың-даа, бүтү Бин-Хем районунуң-даа амжал-ишчилер бедик бүдүрүкчүлүгү амжалды. Комбинат ийн Кзыл тукут эдилекчи болду, а район Бү-гү-өл-лөдө социалистик чары-жыңды негеделерин бээр та-ныжыкты саналды, акша ша-налын алган болгай. Ол бүтү бедикшиңнер бисте улам со-рук кырып, оон-даа бедикши-ңниң амжалдының кийги-

рден ангыда, аяаа кады амжалды турар өөрүн баа чарыкканың ал өөрүңер.

Чыгыс коллективте өвсө-дөө болза, барып дуаалажып турарың кичилерин амжал-чы айдын барымдалаары чо-лаачыларга баа чугула. Чү-те дээш орукчулар-даа, бистер-дээ чыгыс үлүү бедир, эвес сооургабыс чыгыс аял боттандырып болгай. Бистик АТБ-ниң самосвал молаачы-лары колдуңда-ла орук ту-дужуларыңга дуаалажып тур-ар. Республикада чүкү амжал-агыңга чугула транспорт автомобиль болуп артышшаан болганда, автооруктарын сеп-төөлү, тудары харысалганы амжалдыны бирээзи. Бистер оңу шыктыңар үлүүнче турар бис. «Молаачылар эр-хейлер!» Олар калың-даа бүдүрүлгени орукчулар шыла дилээр.

Ол сөөстөр хоочун мактаан-кы өвсө-түр. Пашыг оң-аалдыны, социалистик хү-лээлгезин күстестеринче олар-га бистик шыла-ла бедир турар дуааныңгы үлүүнче турарың чарыкканың. Чыгыс амжал-агың бүтүрүлгезин дээш туржун турар болганы дээш мидиг бодур-даа ужу-ру-мунуң болуң.

Партияның болгаш чыгыс амгы үндүр-гөн доктаалыңа боттарың-чың чыгыштыңар ужурут бис.

Николай Лазаревичниң чы-гыс амжалды эвес, дайыны амжалды база хоочун дээрин чыгыс амжалды калың. Оң-ла чурттуу Үлүү дайының кир-жикчи, Төрөөн чуртунуң хос-талганы дээш демисеге ийги болуңдуң инваллида болган. Ын-чалың-даа дооразыңдан көргөн кичи оңу харык-шыңы чок деп санаары берге: амжал үзүңде-си даарыңда чегинде бүгү-ле шимчээр техникамың амжалы бүрүн харымылар, ол-ла маши-наларымың шылын-нашпагай эдип, эитен чоруп тургулаар. Оң-биле кады эргекчелен тур-арың пунктуга база барып, үлүүнчү чыгыштарын хураан ап, оларга амжалдың чүдүлгени эгелеп берип четтирип турар. Оң-ла амжал-агыңгы амжал-агыңның дайының хамыраалар-ның арзында Ленинниң юбилей медалы болгаш хой саның мак-тал бижиктер керечалып турар. Эртек шийткериң чылда бо хоочун бүдүрүлгени бодунуң хууда планың онаалдыны ийн ай бурунгаар дооскан, а амгы хуушеле Николай Лазаревич 1974 чылдың мартын үлүүнче амжалдып турар. А. КУМАЯК.

Беш чылга — мээң салышкыным БҮРҮН ДООСТУМ

рден ангыда, аяаа кады амжалды турар өөрүн баа чарыкканың ал өөрүңер.

Чыгыс коллективте өвсө-дөө болза, барып дуаалажып турарың кичилерин амжал-чы айдын барымдалаары чо-лаачыларга баа чугула. Чү-те дээш орукчулар-даа, бистер-дээ чыгыс үлүү бедир, эвес сооургабыс чыгыс аял боттандырып болгай. Бистик АТБ-ниң самосвал молаачы-лары колдуңда-ла орук ту-дужуларыңга дуаалажып тур-ар. Республикада чүкү амжал-агыңга чугула транспорт автомобиль болуп артышшаан болганда, автооруктарын сеп-төөлү, тудары харысалганы амжалдыны бирээзи. Бистер оңу шыктыңар үлүүнче турар бис. «Молаачылар эр-хейлер!» Олар калың-даа бүдүрүлгени орукчулар шыла дилээр.

Ол сөөстөр хоочун мактаан-кы өвсө-түр. Пашыг оң-аалдыны, социалистик хү-лээлгезин күстестеринче олар-га бистик шыла-ла бедир турар дуааныңгы үлүүнче турарың чарыкканың. Чыгыс амжал-агың бүтүрүлгезин дээш туржун турар болганы дээш мидиг бодур-даа ужу-ру-мунуң болуң.

Партияның болгаш чыгыс амгы үндүр-гөн доктаалыңа боттарың-чың чыгыштыңар ужурут бис.

Николай Лазаревичниң чы-гыс амжалды эвес, дайыны амжалды база хоочун дээрин чыгыс амжалды калың. Оң-ла чурттуу Үлүү дайының кир-жикчи, Төрөөн чуртунуң хос-талганы дээш демисеге ийги болуңдуң инваллида болган. Ын-чалың-даа дооразыңдан көргөн кичи оңу харык-шыңы чок деп санаары берге: амжал үзүңде-си даарыңда чегинде бүгү-ле шимчээр техникамың амжалы бүрүн харымылар, ол-ла маши-наларымың шылын-нашпагай эдип, эитен чоруп тургулаар. Оң-биле кады эргекчелен тур-арың пунктуга база барып, үлүүнчү чыгыштарын хураан ап, оларга амжалдың чүдүлгени эгелеп берип четтирип турар. Оң-ла амжал-агыңгы амжал-агыңның дайының хамыраалар-ның арзында Ленинниң юбилей медалы болгаш хой саның мак-тал бижиктер керечалып турар. Эртек шийткериң чылда бо хоочун бүдүрүлгени бодунуң хууда планың онаалдыны ийн ай бурунгаар дооскан, а амгы хуушеле Николай Лазаревич 1974 чылдың мартын үлүүнче амжалдып турар. А. КУМАЯК.

Беш чылдың онаалдыны калы дооскан өөрүн-биле кады 1976 чылдың үлүүнче амжалды турар болганымы, ам бо артык ийн чыл дүргүзүң-дө амжалды сооургамы боттандырып, помучуларыга со-оургамын көрөй. Чүтүң-дө муркунда бодумуңуң арга-ла ийгилигиң сапал көргөн, тоску беш чылдың артын үш чылдында мөөң бедиктен онаалдыдан мөөңү өзгөжөөс, тодаргайлаарга, 24,6 муң тонна улус амжал-агың чы-гың сөөртүр, азы 110,4 тон-на-километр чүкү саарыла-жып кылар деп, бедиктен со-циалистик хүлээлгезин болу-м ам турар мей. Дөрткү чыл-ды программаның документин ай болуп берген СЭКП Топ Комитетиниң Кыйгырында техникамың амжалдыны эки-жиңип, кылар чугула, мате-риалдарың каман ап тургаш, беш чылдың фондуңу көвү-дөдөрүң оңаа ийгиңей салып чыгың хуузда ол сооургамы күстес-терин-биле тоску беш чылдың артын ийн чылдың дүргү-зүндө 5000 литр беплениң, 3 гүтү резина дугуйну кам-

нап аларын хулаангып тур мей. Кавдың-даа улус сооургамы күстестерин кичиңиң бодунуң чогаалыңың ийгилиңиң, оң сооуркут күш-ажылдың амаарың дээрин оң-ла Кыйгырыңда партия Топ Комитетин онаалды демдегтеэн. Совет улусуңуң мурнуңу СЭКП-ниң XXIV съездиниң салгы сооургамы дээр, чүтүң-даа мурнуңда бедиктен, бүтү совет кичилерин чыгыс амжалды чыгай чоруп-вустуң улам ийги үлүүнчүлүгү улаңган болганда, ол өндүрүлгү планнарың амжал-рага боттандырыңга кичил бөрүзү төлөтүп дугуй кириң ужураат. Хууда беш чылды күстесдери дээр алаңды ол сооургамы күстесдир турарымы оң.

Дарымында ийн чыл дүргү-зүндө боттандырал ужураат хууда планың онаалдарың нөмөй аларда кичи бөрүзү, эртек келгенэс үш чылды ийгилиңиң амжалдырың бо-лап тургаш амжалды.

Б. МАРОВ, № 2 АТБ-де чолаачылар бригадир.

ЧУРУКТА: Николай Лазаревич Кузнецов — магнитофон септен тур.

АВТОРУҢ — ФОТОЗ.

АКЫ-ДУҢМА УЛУСТАРНЫҢ ЧАҢГЫС АЙЫ ВГ-БҮЛЕЗИНДЕ

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

Армян ССР-ге Төрөөн чурттуң бедик шаңалын тывысканы

ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ БАЗЫМНАРЫ

1973 чылда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин Күрүнө планының күүселдезинин түңнелдеринин дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИНИҢ ДЫҢНАДЫ

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары партиянык XXIV съездинин шийирлерин амдыралга боттандыр дээр социалистик чарышты калбартышса, республиканың экономикасы хөгжүр, көпүн материалдык болгаш культурулг амдыралының деңгээли бедир талазы-биле чамдык эки көргүзүлгөни чыда алган.

Тоску беш чылдың планын ооналдарын күүсөдүр дээр социалистик чарышты калбартыш, республиканың ажылчы чоннары шийиринг чылдың планын ооналдарын кол көргүзүлгөни талазы-биле ажыра күүсеткен.

Улус ажыл-агыйның адырларын талазы-биле план күүселдези даразында көргүзүлгөни-биле тодараттынар:

I. Улетпур

Улетпур продукциязын бүдүрүрүнүн болгаш сайгарынын чыл планын кол көргүзүлгөни талазы-биле ажыра күүсеткен. Улетпур бүдүрүлгөни 1973 чылда турганында 3 хуу өзүлдөгү болгон.

Кол-кол адырлар аайы-биле алырга продукция бүдүрүрүнүн өзүлдө теминиң болгаш продукция сайгарылызын даразында көргүзүлгөни-биле тодараттынар:

	Чыл планын күүсеткен (хуу-биле)	1973 чылда уду (хуу-биле)
Республика нийтизи-биле	104	105
Электрэнергетика	—	93
Олага улетпур	107	99,9
Өнүгү металлургия	102	96
Металда ажылдан кылыры	102	108
Ыяш болгаш ыяш ажылап кылыры	107	108
Тудуг материалдар улетпур	99,1	104
Чийк улетпур	105	98
Аш-чем улетпур	107	108

Улетпурге күш-ажылдын бүдүрүлгөү чыл дургууда 6 хуу өскөн. Улетпур продукциязын бүдүрүрүнүн өзүлдө теминиң болгаш продукция сайгарылызын даразында көргүзүлгөни-биле тодараттынар:

Улетпур бүдүрүлгөни хемчээли өскөн, продукция сайгарылызын чыл планын күүсеткен:

	План күүсөлдөз	хуулар-биле	
		1973 чылда хуу-биле	1972 чылда уду
Өвүлдө чагырамын улетпур оод иштанде:	100,3	101	104
«Тыва даг-дугу» комбинат	107	112	113
«Тыва кобальт» комбинат	103	100,1	100,5
Теранг-Хая бүдүрүлгөзи	100,7	77	74
Каз-Хемияч хөмүр-лаш разрез	107	99,9	105
«Тудуг кезектер» комбинат	84	90	96
Ак-Довурактын УБК-зы	105	102	105
Республика чагырамын улетпур	108	108	107
Эт комбинаты	107	108	106
Сүт комбинаты	107	108	111
Аш-чем улетпур үргөлели	101	110	100,1
Кызылдын хлеб заводу	101	104	107
Чадаанын —	101	101	99,3
Ак-Довурактын —	102	102	102
Хову-Аксынын —	104	104	104
Бай-Хаактын —	97	9	100
Пиво заводу	102	106	122
Тараа продуктулар үргөлели	113	103	103
Кызылдын сайгарылыга баазы	115	100,1	105
Чадаанын тараа пунктузу	104	117	107
Балык заводу	115	132	128
Респотребсоюзтун улетпур комбинаты	105	105	114
Типография	101	102	103
Давранылга комбинаты	100,1	94	97
Алгы заводу	110	100,4	104
Караа четтериниң өөредилгө-бүдүрүлгө комбинаты	109	109	99,2
Тудуг улетпур материалдарының каттыжышкыны	103	105	107
Кызыл-Мажалыктын туулау заводу	111	110	114
«Тыва көдээ тудуг» трест	119	122	118
Шуурмактын ыяш пунктузу	120	147	122
Тураннын ыяш пунктузу	119	96	113
Ыяш ажыл-агый үргөлели	109	114	106
«Тыва септелге тудуг» трестин тудуг кезектери болгаш конструкторлар кылар заводу	93	99,9	104
Улус-Хемияч ыяш улетпур ажыл-агый	108	103	108
Автосептелге заводу	100,5	105	104
Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны	102	109	109

Чыл дургуунаа бүдүртүнгөн продукцияның тус-тус хевирлеринин талазы-биле алырга:

	Чылда бүдүргөни	1973 чылда хуу-биле
Электрэнергия—млн. квт-шак.	136,9	85
Хөмүр-лаш—мун тонна	563	100
Тудуг туулаузу — млн. кезек	29,1	103
Тудуг чугайы — тонна	2554	108
Чымыл элтээр асир-бетон, бетон конструкторлар, деталлар — мун кубометр	31,2	109
Сорттук даг-дугу — мун тонна	49,6	116
Мебель — мун рубль	853	100,7
Тудуг болгаш олар күш сөөртүлгөзи — мун кубометр (сөөрткен)	274,4	99,9
оод иштанде:		
Тудуг ыяш —	235,9	99,6
Дилег материаллары —	132,9	98
Хөм идик — мун эжеш —	76,7	107
Кидис идик —	70	102
Давранылга кылыгы — мун рубль	1146	103
Эт (I категорияның субпродуктулары биле калы) — тонна	10752	109
Колбаса кылыгы — тонна	1203	104
Мал үзү — тонна	675	125
Чылаң сүт продукциязы — тонна	12666	99,8
Далга — тонна	11527	112
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылыгы — тонна	18756	110
Кондитер кылыгы — тонна	789	112
Дүс (аш-чем) — тонна	9503	97
Туткан балык — тонна	235	93
Пиво — мун даллитр	164	77
Эвиртпес суксунар — мун даллитр	123	110

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫНДАН ХӨННУ БУДҮРГЕНИ:

Тудуг туулаузу — 758 мун кезек	Сорттук даг-дугу — 7 мун тонна	Хөм идик — 5,1 мун эжеш	Эт (I категорияның субпродуктузу-биле) — 843 мун тонна	Мал үзү — 134 тонна	Далга — 1245 тонна	Кондитер кылыгы — 83 тонна
1973 чылда пландан ажыра 3612 тонна даг-дугун, 16,7 мун эжеш хөм идикти болгаш 175 тонна мал үзүн, 39 тонна кондитер кылыгынын бүдүргөн.	Улетпур нийтизи-биле планын күүсеткен-дээ болза, чамдык бүдүрүлгелер планын ооналдарын күүсеткен.	Продукция сайгарылызын планын 4 бүдүрүлгө, продукция бүдүрүрүнүн нийти хемчээлин өстүрүлгөни планын 7 бүдүрүлгө күүсеткен. Продукция бүдүрүрүнүн хемчээлин оон мурунда чылда турганын 9 бүдүрүлгө жуулактан. А оон бүдүрүлгө күш-ажылдын бүдүрүлгөүни бедиринин чыл планын күүсеткен. Мебель, эвиртпес суксунар болгаш пиво бүдүрүрүнүн чыл планын күүсеткен. Улетпур продукциязын көдээ үнениң чигелдеринин чыл планын күүсеткен.	Чам техниканың шийнээли алырын күрүнө планын талазы-биле 1973 чылда бүдүрүлгө 43 хемчегин шийнээли алган.			

II. Көдээ ажыл-агый

1973 чылда көдээ ажыл-агыйның нийти продукциязын ортоо 1965 чылда чигелдеп дөңсөөгө, 83,2 миллион рубль болган, а 1972 чылда дөңсөөгө 1973 чылда 8 хуу кудулаан. Ук кудулаашкын колдуунда чер ажылдың продукциязын эвээжээниден болдуган.

Ажыл-агыйларын бүгү категорияларын катая алырга, 1973 чылда көдээ ажыл-агый культуруларынн тарылызын нийти шөлу 371,9 мун га турган ийнеке, азы 1972 чылда турганын 3 хуу, а тараа культуруларынн шөлу 7 хуу хөй болган.

Ынчалзажок 1973 чылдың чызы болгаш чамдык районнарда ындаашкыны болганын тараанын нийти чылазы оон мурундагы чылдан болза, 1973 чылда оон бир эвес 1972 чылда нийти чылда 298,1 мун тонна турган болза, 1973 чылда оон 216,1 мун тонна болган. Эрткен чылдарда тараан ситен болгаш хөй чылазы тармак ситенерин ногаан массаның белеткелин саянааска, мал чеминин белеткелин нийти хемчээли 1972 чылда дөңсөөгө, 1973 чылда база бүгү көргүзүлгөни-биле кудулаан.

Картофельдин болгаш ногааларын нийти чылазы мурнуку чылда турганында көдүзүлгө.

Ажыл-агыйларын бүгү категорияларын катая алырга көдээ ажыл-агыйның кол культуруларынн дүжүлүгү көргүзүлгө:

	бир гадан центнер	
	1972 чыл	1973 чыл
Тараа культурулары	12,3	8,3
Картофель	54	53
Ногаалар	60	68
Кукуруза	71	56

1973 чылда республиканың ажыл-агыйларын күрүнөгө 68 мун тонна тараан саткан азы тараа саларынн кол планын 113 хуу күүсеткен.

1974 чылда бедик дүжүтүү алыры-биле республиканың ажыл-агыйлары 1973 чылда куска чейин алырында 104,6 мун гектарга боттандырган. Ол дөңсөө 1972 чылда турганын 22,2 мун га, азы 27 хуу хөй болуп турар. Чыгыш чер алырында 116,6 мун гектар болган. Колхозтарынн болгаш совхозтарынн тараа шөлдөрүнө эрткен чылдын 9,2 мун тонна минералдык чымышчыларын төккөн, ол 1972 чылдан 11 хуу хөй. Органиктың чымышчылыгы 171,2 мун тонна (1972 чылдан 25 хуу хөй) сөөрткен.

Көдээ ажыл-агый техникумынн септелгени организацияч чоруп турар. 1974 чылдың январь 1-ге чедир тракторлар септелгенин планын 6 хуу ажыра күүсеткен. 1974 чылдың январь 1-ге чедир тракторлар септелгенин планын 54,4 мун тонна үренин урдуган, ол мурнуку чылдан 6 хуу хөй. Үренин урарынн планын 100,3 хуу күүсеткен.

Республиканың ажыл-агыйларынн бүгү категорияларына мал ажылынын продукциязын бүдүргөни:

	1972 чыл	1973 чыл
Эт (жөк дөңсө) — мун тонна	20,8	21,5
Сүт — мун тонна	56,8	60
Дүк — тонна	2345	2267
Чүрүг — млн.	19,2	20,9

1972 чылда дөңсөөгө 1973 чылда эт бүдүрүрү 3 хуу, сүт — 6 хуу, чуургалар бүдүрүрү 9 хуу өскөн. Дүк бүдүрүрү оон мурундагы чылдан кудулаан.

Баш удуз алган медээлерден алырга, 1974 чылдың январь 1-де продуктулг малдарын баш саны:

	Бүгү категориялар		Оон иштінде колхозтарда болгаш совхозтарда	
	Мун баш	1/1—74 ч. ч. хамдарыштыр хуу-биле	Мун баш	1/1—74 ч. ч. хамдарыштыр хуу-биле
Мыйыстың баш мал	197,1	101	112,8	103
оод иштінде ийек	72,6	100	37,5	100,2
Хаван	37,5	97	15,8	95
Хөй болгаш өшкү	1177,9	102	1019,5	102

Колхозтарынн болгаш совхозтарынн инектеринн продукциязын 1972 чылда турганын 97 кг, азы 6 хуу көвүдүлгө. Бир инектен сүт саап алырынн чыл планы 102 хуу күүсеткен.

Колхозтарда болгаш совхозтарда бир дагадан 1973 чылда 197 чуурга алдыган. 1972 чылда ол 175 турган.

Ажыл-агыйларынн бүгү категорияларын катая алырга мал ажылынын продукциязын күрүнөгө салары даразында көргүзүлгө-биле тодараттынар:

	январь 1-ге чедир	
	1973 чыл	1974 ч. 1973 ч. хамдарыштыр (хуу-биле)
Мал, куш үзди (жөк дөңсө) — мун тонна	14,8	16,4
Сүт — мун тонна	24,2	26,2
Дүк — тонна	2755	2705

Мал ажылынын продукциязын салар планын күүселдези: сүт — 109 хуу, мал болгаш куш үзди — 102 хуу, дүк — 97 хуу болган.

1973 чылда колхозтарынн нийти орулазы чигелгени санаашкын-биле алырга, 10,8 млн. рубль болган ийек, азы оон мурунда чылда турганын 1,2 млн. рубльге кудулаан. Колхозтарынн ажыра төдөрүнөгө 6,8 млн. рубльди үндүрүрү төлөвлөз, ол болза мурнуку чылдан 0,2 млн. рубль хөй.

Республиканың көдээ ажыл-агыйын, оон иштінде колхозтарынн хөгжүдеринге 1973 чылда 23,9 млн. рубльди төлөвлөз турган. Оон 18,5 миллионну шийнээлгенин. Колхозтарда болгаш совхозтарда нийтизи-биле 4,6 мун баш ийек, 20 мун баш шөзүлгө калжарларын туткан. 18 мун га одаларынн шийнээлин алган, кургандыга хемчээлине 1,4 мун га черге культура-техниктиң ажылдарын боттандырган. 114 мун хемчээлиге биче вольтурут электри шугуун ажылдап киргелгел.

III. Транспорт болгаш харылзаа

Нийти ажылдадың транспорт-биле чүк саарынын чыл планы 100,2 хуу, а чүк сөөртүлгөү планы 108 хуу күүсеткен. Оон мурундагы чыл-биле дөңсөөгө, чүк саарынын хемчээли 10 хуу, чүк сөөртүлгөү — 15 хуу өскөн. 1973 чылда 33 млн. пассажирин артыштырган, ол дөңсөө павдан 12 хуу, мурнуку чылдан 22 хуу хөй бооп турар.

Агаар транспорту-биле пассажирлер артыштырынын планы 101 хуу, чүк сөөртүлгөү планы 105 хуу күүсеткен.

Харылзааның бүдүрүлгө-техниктиң үргөлели тариф аайы-биле орулга кирер алырынн планын 100,8 хуу, харылзааның продукциязын бүдүрүрүнн планын 100,1 хуу күүсеткен. 1972 чылда дөңсөөгө тариф талазы-биле орулга кирер алырын 5,3 хуу, продукция бүдүрүрү 8 хуу өскөн. Хоорай телефонуна абоненттеринн көвүдөлүрүнн планы күүсеткен.

IV. Капитал тудуг

1973 чылда акшаландырышкынын бүгү дөңсөөгө күсөли-биле республикага 62,3 млн. рубльдин кол фондуларын, оон иштінде 37,1 млн. рубльди бүдүрүлгө объектилеринге, ажылдап кирген.

70 машина-олуттук дааранылга комбинаты, «Тыва даг-дугу» комбинатта чылда 10 мун тонна даг-дугун арылаар комплексти, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынын Кызылда чигелдеп алырга, чылда 1600 санниг септелгени кылар бүдүрүлгө комплекзин, машиналарын чылда 1000 улаа бизниң кудар станцияны, бедик вольтурут электри дамчыдыгынын 412 м шугуун болгаш өске-дээ объектилерин ажылдап кирген.

1973 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдерин күрүнөгө болгаш кооперативтин (колхозтарынн санавааска) 83,0 млн. рубльдин капитал салышкынын үндүргөн. Капитал салышкынынн херек кырында хемчээли 74,1 млн. рубль болган болгаш 1972 чылдан-биле дөңсөөгө, 426 мун рубль эвээш болган.

улус, 450 мун рубльге улгаткан. Бот-үнени «Тыва көдээ тудуг» трест 338 мун рубльге, «Тыва септелге тудуг» трест 100 мун рубльге улгаттырган.

Туулу-монтаж ажылдарынн кол хевирлерин механизастарынн хемчээли колдуунда 1972 чылдың дөңсөөгө арткаа. Туулу конструкторларынн монтажтарынын ажылдарын долузу-биле механизастаан. Чер ажылдарын, бетон болгаш хоюдуг кыларынн ажылдарын 99 хуу, шугурут болгаш маллар ажылдарын 72 хуу механизастаан. Чүдүрер-дүжүрер ажылдарын механизастарынн дөңсөөгө эвээш кудулаан.

V. Чоннуң материалдык чаагай байдалынын болгаш культурулг дөңсөөгө өзүлдөзи

1972 чыл-биле дөңсөөгө, 1973 чылда улус ажыл-агыйның бүгү адырларында ажылда турарларынн саны ортумаа-биле 1 хуу улгаткан болгаш ажылчы чоннарнын айда ортумак ажыл төлөвирин база өскөн. Материалдык шанаалды фондузундан үндүргөн төлөвирлер айда ортумак ажыл төлөвиринн өзөргөни салдарын берген. Чыл дургуунада ол фондундан 2,9 млн. рубльди үндүргөн, азы 1972 чылдан 14 хуу хөй болган.

1973 чылдың ноябрь 10-теги байдал-биле алырга, республиканың улус ажыл-агыйында дээди болгаш ортумак эртемниң 16,3 мун тускай эртемниң болгаш турган, оон иштінде 5,7 мун кижин дээди эртемни, 10,6 мун кижин тускай ортумак эртемни. Сөөдү үш чылдарда специалистеринн саны 22 хуу өскөн.

Күрүнө болгаш кооператив сазынын сазылгазына нийтинн чеменилгенин катая алырга, үрүмкөт сазар бараан сазылгазына 1973 чылда 160,4 млн. рубль четкен болган. 1972 чыл-биле дөңсөөгө 9 млн. рубльге, азы 6 хуу улгаткан.

Республиканың кол-кол салыг организацияларынын 1973 чылда үрүмкөт сазар бараан сазылгазынын планын күүсеткен мындагы:

	Херек кырында күүсеткен (млн. рубль-биле)	Кол планга хамдарыштыр (хуу-биле)
Республика нийтизи-биле	169,1	101
оод иштінде:		
Респотребсоюз	87,5	102
Салыг министрствозу	66,4	99,7
«Тыва даг-дугу» комбинаттын ажылчы хандырылга кылды	10,1	103
Аптека үргөлели	1,1	107
Союзпечать	1,1	105

Салыг министрствозу, «Красноярск электри четки тудуг» трестин ажылчы хандырылга кылды, Совхозтарынн бүдүрүлгө каттыжышкынын чылда бараанын үрүмкөт сазарынн планын күүсеткен.

Чонга чугула барааннарнын сатканы:

	1973 чыл	1972 чылга хамдарыштыр (хуу-биле)
Хлеб болгаш хлеб-булка кылыгы	98	102
Эт болгаш эт продуктулары	122	107
Балык болгаш балыктан кылган продуктулар	107	104
Мал саржаа	107	107
Сүт болгаш сүттен кылган продуктулар	107	110
Быштак	110	110
Чуурга	110	110
Чийр	94	94
Кондитер кылыгы	102	

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕЗИНГЕ

СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунун материалдарын өөрениринге хамаарыштыр

СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленуму беш чылды үшкү чылымды түндүктөрүндө үндүрүп, бо чылдык планын төлөмөдө чыгуулашкан, чүдүдүгүзүп көргөн. ССРЭ-нин Дээди Совети 1974 чылда улус ажил-агымды жогжудурун Күрүнө планын болгаш бюджетини дугайында Хообуларны хулаа алган.

СЭКП ТК-ның Пленумунун иштин болгаш дашкы политика тарама-беле партиядың XXIV съездинин шийтирлерин сөздөлдөргө дээш СЭКП ТК-ның Политбюроунун ажил-чорудуулашкан, ук Пленумга эш Л. И. Брежневтиң чыгуулашкан айткан түндүктөрүндө беш чылдык планды буюу чүдүдүгө деп көргөн. 1974 чылдык планын долдуру болгаш ажил-агымды беш чылдык иштин-биле чедишкенин доозарына тодоромок үчүр-дузалык болушкан, чүртүк экономикалык күчүзү улам ажай жогжудурун, чонун материалдык база кудурун

лук денемин бедидеринге таарымчалык байлады тургузар дээрин СЭКП ТК-ның Пленуму демдегезин.

СЭКП ТК-ның Пленумунун болгаш ССР Эвилелин Дээди Советиниң чедиң сессиянын шийтирлерин, партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кийгирынын бистин чүртүктү ажилчы чоннары улук кудурун чыгуулашкан хулаа алган.

Бо документтерини иштин-биле политикалык үчүр-дузалык, коммунистериниң болгаш бүгү совет кижилериниң оларын аажок соңуурган турарын ба-рымдаалаш, партия база комсомол өөредилгезиниң систематикалык, ажилчы чоннарының экономикалык өөредилгезинге ханы өөренирин сүмөлөтүр.

Партиянык болгаш казактык үндүрүп турар документтерин өөренир политшколаларга, СЭКП-нин экономикалык политикалык айткычтарын талаш-талаш биле семинарларга, а ол ишкан коммунисттик күш-ажыл школаларына база улусчу уни-

верситеттерге тускай кичээлдерин эрттерири чүдүдө. Бо чорук беш чылдык дортук чылымдын планын онаалдарын база социалдык үлүзгөтөрүн хуусаа бетинде күөсөдиринче ажилчы чоннары мобилизацияларга дузалалар.

КИЧЭЛДЕРНИ ЭРТТЕРИНИҢ ДАРААЗЫНДА ЧИЖЕК ПЛАНЫН СУМЕЛЕП ТУРАР

1. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунун шийтирлерин — СЭКП-нин XXIV съездинин ажилды кылган иштин болгаш дашкы политикалык деннин улаанышканын боттанышканын, экономика, социал болгаш култур тургузуушкунун ээлечегин соругуларын боттандыра талаш-талаш биле партиянык база чонун ажил-чорудуулашкан программасы.

2. Беш чылдык шийтирлери чылымда болгаш үш чылдарында совет улустун шалымчы

күш-ажымын кол-кол түндүктөрүн. Улус ажил-агымдык бүгү адырларын жогжудурун, чонун материалдык базанын бедидин. Совет чүртүк чедишкенири — чонун мадырлык күженишкенирин, партиянык политикалык болгаш организацык ажилымын түндүк, тоску беш чыл планын күөсөдиринге чаа-чаа чедишкениринчи быжык үндө-лөш. Чүртүк экономикалык жогжудурун күш-ажылды коллективтик салышканы.

3. 1974 чыл-беш чылдык тодоромок чымы. Чүртүк үчүр ажил-агымдык жогжудурун кол-кол улаанышканына болгаш соругулары. Беш чылдык иштин-биле чедишкенин доозарына, чүртүк экономикалык күчүзү улам ажай жогжудурун, чонун материалдык база кудурун бедидерин 1974 чылдык планын долдуру болгаш ажил-агымдык үчүр-дузалык. Бүдүрүлгени ажилчын бедидерин аргалары. Эртем-

техниктиг депшигеи дүргөдиринин, планнашканын болгаш эргелеш-башкарылганы, ажил-агымдык үчүрү чорудурун арга-методтары сайырайткычтарын эргекч чугулашы. Күш-ажылдык бүдүрүкүзүп бедидери, чиг-етти болгаш материалдык камнары, бүдүрүлгени бүгү курлавырын чоп ажилдары — коллектив түрүзүп соругазы.

4. Ажилчы чоннарың социалдык чарыкын жогжудуру — 1974 чылдык улус ажил-агымдык планын хуусаа бетинде күөсөдирин чугула негелдеши. Күш-ажылды чогаалдык өзү-биле көөрү, ажилчы чоннарың инициативасы, чүртүк үчүр болгаш чүдүл соругуларын шийтирлерин дээш идеялык денемеле, бүдүрүлгени эргелеш-башкарылганы оларын калба-биле кириштерири — коммунисттик тургузуушкунун планын чедишкенин күөсөдирин кол үндөшүн. Учуштур планнар — социалисттик чарыктык ажилчык шийри.

Партиянык XXIV съездинин СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунун шийтирлерин күөсөдирин — бүгү партиянык бүгү совет улустук херээ.

Беш чылдык үшкү чылымда улус ажил-агымдык жогжудурун түндүктөрүн болгаш бо чылдын соругуларынык дугайында лекцияларын, илетилерин пропагандаларынык ээлечегин семинарларынга организацыга чогуур, Политиктиг чырымышканын башкылары болгаш кабинеттери СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунун база ССРЭ-нин Дээди Советиниң чедиң сессиянын шийтирлерин, партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кийгирынын өөренирин талаш-талаш биле методиктиг сүмөлөтү аждадап кылар ужурут.

(«Экономическая газета» солунда).

Биш-Хем районунун Суш суурда «Экономиктиг билгилерин үндөшүрүн» өөренир школага 13 кижин өөренип турар. Олар болза совхозтун ында салбырын тускай эртемниги болгаш ажилчылары-дыр. Өөредилге чылымнык эгеленинден болгаш школага сес кичээлдер эртен.

Суш шолоаның директору Анатолий Николаевич Бугаев бо суурда ам чеди чыл дургузунда пропаганда илген болгаш кичээл-семинарларын үргүлүк бедидеринге эртерип турарын даянчыларын хундүткенин чаалап алган. ЧУРУНТА: районунун идеялык пропагандаларын бираззи А. Н. Бугаев ээлечегин кичээлге белеткенип тур.

О. ОХЕМЧИКТИҢ ФОТОСУ.

АЖЫЛДААРЫНГА АЖЫКТЫГ

Кызылдан туубу заводун коллективтик тоску беш чылдык шийтирлери үчүр чылымда эртерип ажилдап, хооранын мурунчыл бүдүрүлгелерин бирээш болган. Коллективтик ажилчыларын болгаш ийелер-техниктиг ажилчыларын ортузунда кичээлде ажилчы күөсөдирин, политик формацияларын доктаамал эртерип, экономикалык өөредилгени таарыштыр организа-

таал. Бинда экономикалык билгилерин үндөшүрүн өөренир болгаш каш чыл улаштыр ажилдап келген. Красноярскке Сибириниң технология институтунун доозукчу Светлана Дмитриева Шейкина мында 1974 чылдан эргелеш пропаганда илген.

Баштайгы чылда майла 23 кижин өөренип турган. Олар «Экономиктиг билгилерин — бүгү ажилчыларга», «Со-

циалисттик бүдүрүлгени эргелеш башкарылганык деп темаларын сайгарып, партиянык XXIV съездинин шийтирлерин өөренип турган. Коммунистер 3. Алан-оол, П. Вершинский болгай А. Архипов ишкан эштер болгумуну кол өзөш болуп, кичээлдерге мек белеткенип, өскө эш-өрүнгө дузалашып, үлөргө-чирээш көргүзүп келген. Чаа өөредилге чылымда 45 кижин өөренип турар. Бо

хүнүргө чедир ийитизи-биле 16 кичээлдер эртен. Заводта партбюро, профсоюз болгаш комсомол организацылары ажилчыларын өөредилгени доктаамал кичээлгеи салып, оларын өөредилгени таарымчалык чүдүрүн тургузар дээш боттук кемчелерин ал келген.

Кол пропагандист С. Д. Шейкина чоокта чаа Москвага се-

минарга өөренип чораш. Орта аймак билгилерин, көргөн дүрүлүгүн ол херек кырында ажилдап, даянчыларын бот-идеялык кудуру, өөредилгени амыдары-биле холбаар дугайында саныгы салып турар. Чижээ, сөөлүк кичээлдерге кол ийелер Г. Спрыгин «Техникалык жогжудуру болгаш бую ажилдары», эконо-

мист А. Филимова «Бот-оруга-чарыдалык бүдүрүлгө» деп темаларга илетилерин кылып, орта туубу заводунун ажилчыларындан алган чижектерин ийелерин солун болгулаан. А бир кичээлде туубунун шынарын кыжылар дугайында айткычтарга турсааткан.

Экономикалык өөредилге коллективтик бүдүрүлгө ажилчы дортук болуп турарын пропаганда С. Д. Шейкина-да, партия организацыянык секретары Л. А. Турманова-да, даянчылар-даа чугулап турар.

Э. МОНГУШ.

БАШКЫ — ПРОПАГАНДИСТ

Валентина Курова Кедей Кызылда, күрүненик башкы институтун дооскан. Орус дыл болгаш ботту эртемнин талаш-талаш биле тускай меркезилдик.

Валентина Курова Кызылда Нарын ортузунда шолоаның өөредилге эргекчизи Нина Даванян үндөшүп минды болду.

Валентина ажилчынык, кызыл кижин, Шолоанык бүгү башкыларын үлөргө-чирээш көргүзүп турар. Ол «б» класстин удуруткучу башкы. Бо класс ам ийн чыл дургузунда ийн демдектин өөреникчи чок болуп, школада тыпхак класстарын санынга кирип турар.

Орус-биле калы алаанымыс башкы — пропагандист. Ол ам Фрэнкинг «Коммунизм орус колхозунда ам ийн дугаар чыл пропаганда илген турар.

Эртен чылым ол эртемниг коммунистерин үндөшүрүн өөренир школага пропаганда илген турган. Алаа шунту 15 кижин өөренип.

Мурункуда пропаганда илген чораш эвес, баштайгы чылымда арай бергелен тургулаан — деп, ол чүвеник алыс шынын

чугаалады. — Шунтузу-ла улук үчүр болуп. Оларын хой кезин колхозтук үдүртүр ажилдакчыларын. Кижин саныгыра-ла, бирде чүвеник ийн эвес чугулаштар ишкан. Биналаажок шылар шам-биле белеткенип турган мен. Оон чортуу өөрени бердим.

Солун-сеткүлдери, партияк журналдарын, марксизм-ленинниң чогаалдарын номчуп, конспектилеп ал, кичээлге көргүзүп материалдарын

ажылап келдим. Мен бодаларыма, кол-ла чүдө теорияны амыдары-биле ханы холбап билгир чугула. Колхозтук ажил-амыдарын, нарынчыларын боттугү чагай чурталганы-биле ийли теоретиктиг билгилерин холбап чугулап келдим.

Пропаганда башкы бо чылым болуң ол хулаагезин база багал эвес күөсөдир турар болду. Ол школада ам ээрби кижин хаяра туттунган.

Шолоанык кичээл ийелериниң четверг санында эртерип турар. Бугаалар Алды-кис Дугер, Фельдшер Валентина Шалым, моторист Сандыр Кыргыс, учетчик Шуркуу Ооржак болгаш өскөлер-даа кичээл бүдүрүлгө эки белеткенип кээп турар.

Валентина Курованың оон өскө база бир чугула хулаагезин билгир чугула. Ол кезээш школада өөренип турар аныктарынчыл консулация пунктузунда эргелек-

чизин. Эртен чылым келээш аныктарын кезээш школага бекен ажил аныктар хаяра туттунган турар. Олар колхоз бүдүрүлгезин ажилдакчыларын, быжык билгирин чеди алгылаан. Оларын хой кезин эртен чылым кезээш школан чедишкенин дооскан. Бо чылым кезээш школада чеди хире аныктар өөренип турар.

Аныктарын эртем-билгери өөредир — амыг үенин бир чугула соругуларынын бирээш. Бичанган бо ажил-херекче пропаганда башкы база улук ийелерин салып турар.

Х. ОЯН-ООЛ.

ХАЙЫРАКАНЧЫЛАРНЫҢ СӨЗҮ

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кийгирынын Чоюн-Хемчи районда СЭКП-нин XXIV съездин аттыг совхозтук ажил-агымдык ийити хурамында тайышкан. Алаа 1973 чылда совхозтук чедишкенирин түндүктөрүн, беш чылдык тодоромок дортук чылымда хулаагезин алган. Малчынар, механизаторлар 1974 чылда күрүнеге 5797 тонна тарааны, 210 тонна ээтти, 470 тонна сүттү, 26 тонна дүктү садыр.

Совхозтук ажил-агымдык партиянык Кийгирын дегин, бүдүрүлгени улам жогжудурунче бүгү күштү салыр дугайында сөзүн бериптаан, кожазында «Искра» колхозтук мал болгаш ажилчыларын социалисттик чарык кыйгырган.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

ССРЭ — КУБА: мөңгө, бузулбас найырал

Москвадан эт комбинатынын ажилчылары болгаш алаб-адакчылары Куба революциянык 15 чыл оон холбагыр митинг кылган, куба улуска чүрктин ханымындан, изиг байыр чедирген.

Ол бүдүрүлгө коммунисттик күш-ажылдык шалымчымы, саясат Н. М. Дунаев СЭКП ТК-ның Чилиниг секретары эш Л. И. Брежневтиң Кубага аян-чорун совет болгаш куба улустарын социалдык база коммунисттик тургузуушкунун эрге-ажыктарын сугууар ажим-дүмалышкы сүзүнү харылаашы экижидип, калбарыныга идилип болур деп куба өңүктөргө чугулаан.

Куба Республиканын ССРЭ-де элчин чериниң салыг чөвүлгезин Мануэл Эстефана Соенени чугаашы чыгаланнар улук соңуургал-биле дыннаанар. Бистин революциянык марксизм-ленинниң теория чок болза, социалисттик утка-шынары чок болур ийик. Бир эвес социалисттик дем каттыштырылган чурттарынын бирин ээлечеге Совет Эвилелин улук дузалашканы эвес болза, бистин революциянык агрессияга

болгаш империалисттик хүрээлешкениге удуру туржуп шылавыс ийик.

Элчин чериниң чөвүлгезин ажим-дүмалышкы болгаш дегинке дээш совет кижилерге чүрктин ханымында шийтирлерин илереткеш, СЭКП ТК-ның Чилиниг секретары эш Л. И. Брежневтиң Кубага чедө бээрни куба улус өөрүшүк чедикпей манай турар деп чугулаан. Оон аян-чорун совет болгаш куба улустарын арзында чүрктин ханымындан найыралынык чаа, чайнынаач көргүзүп болур. Делегейде эш баштайгы болгаш үч күндүк күрүненик төлөзөлекчизи — эш Л. И. Брежневтиң аян-чорун америк дыкка дыка үчүр ужурудузук болур. Фидель Кастро беле Л. И. Брежнев бо улаада куба черге ужуражырлар. Бистин улустарымыстың ажим-дүмалышкы найыралы улам-на быжыгар деп, ол чугулаан.

Кубаның дашкы салдыг министриниң ораалакчысы Герман Амадо Бланко, өскө-даа куба эштер митингине киришкенер.

(СЭТА).

Куба революциянык чурттарынык шийтирлери политиканың ийити ачылды чедип азынган бүгү делегейдиң улустарын билип, бедидерин үндөшүп турарлар. Национал-хосталгалык шийтирлериң хогжудурунче үр-түндүктөгү салдарын чедирип, бүгү делегейде революстук дайнычларга улук үчүр-дузалык болуушкунурага Леонид Ильич Брежневтиң ролун бистер билип, улау-биле үндөшүп көрүп турар бис деп, Мачало Вентура медегезин.

«Октябрь» революциянык

эвес болза, куба революциянык үчүр-дузалык деп, Кубаның Компартиянык Топ Комитетиниң бирги секретары эш Фидель Кастро чугулаан. Революстук демосиди эш шийтирлери үндөшүп Кубага Совет Эвилелин күрүскен дегинке чедип үндөшүп эгер-дүзүк ийн ох болур. Дайнышкы саттыкчыларынык кызылчынык болгаш чымыншишкениринге удуру бистин демосиди-виско совет улустук экономикалык, техниктиг болгаш

Чилиниң патриоттары демиселин үргүлчүлөвишаан

БЕРЛИН. (СЭТА). Чилиниң аныктарын коммунисттик организацыянык Топ Комитетиниң кезигүчү Хосе Бенавенте «Юнге вельт» солунун айткычтары харылаан, Чилиниң бүгү депшигеи аныктарын шийри эрге-чагырганын улук мадырлык демосиди констатпай турар деп чугулаан. Ол бир бөлүк эштери-биле кады фашисттик аг-шеригерин аспаалдан депти үнер аргалык болган. Амы үдө чил патриоттарын ийити турдула турар кол-ла соруга — кады антифашисттик шийтирлери тургузар болур деп, ол чугулаан.

Бүгү демократтык күштерге удуру чурта шийри эрге-чагырганын араатанык шаа-жалдары бооп тура-даа, антифашисттерин чакыт хурадары бооп, хоорайларда

демосиди үргүлчүлөвишкени кыйгырган хуудустар өөштүк көп турар. Ол демосид бистин шунтуусту кады-быжык, салгыла-чурмуу болгаш эрге-адам болуруушту ийен турар деп, Хосе Бенавенте чугулаан.

Бо демосидтин үндөшү дика хой патриоттар мадырлык-биле өлгөн. Чилиниң Компартиянык ТК-ның кезигүчү Эрике Парис өлүргөн. Ол «Ла Монета» ордуу боттузунче чедир камгалаан-нар-биле кады түшүп турган. Ону туткан, «Танко» таризонун казарманынга апарган, араатанык өзү-биле хиде-

диктенеп өлгөнөр. Тейик сынырган дем-биле ораап каан мага-бодун сөөдүн деп малгаптың черден тыпкан.

Коммунисттик аныктар организацыянык ТК-ның кезигүчү Антонио Леальды база хилинчектер өлүргөн. Көдө ажил-агымдык хогжудурун, национал институту дуураи үдүртүкүзүп орадалышкы Серхио Анрасбани база өлүргөн, чер каан «Чуки-намата» рудиниң удуруткучуларынын бирээш Карлос Бергерин база бооп өлүргөн.

Бичаала-даа фашисттик эр-

ге-чагырга чүртүк бүгү патриоттарын удуруткучу шылааш дээрин билгирин. Мадырлык-биле өлгөн эштериниң орунуна чаа-чаа кижилер турар, оларын демосиди үндөшүп турарлар. Оларын талашында бурунгар доорондегид бүгү кижилер турар турар. Оон херечин дегетейин хой-ниитиниң чили улусту фашисттик эрге-чагыргачулук эл-сетип каттыштырылган болур.

АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛДЫҢ ҮЛЕГЕР-ЧИЖЭЭ

ГАВАНА. (СЭТА-ның корр.). Куба бодунун өң-не ийелдегид ажилчы күрүнениң — Совет күрүнениң удуруткучу Леонид Ильич Брежневтиң үчүр, байыр чедирерине белеткенип турар деп Кубаның Компартиянык Топ Комитетиниң кезигүчү, Компартиянык Гавана мочу комитетиниң бирги секретары Хосе Рамон Мачало Вентура СЭТА-нын корреспондентика-биле бесоолашкан чугулаан.

Делегейниң дүшүрүгү чорун чарыдырларынык херээге, империалисттерин дегетей кырынга ийелешкенин үндөшүрүнчүлөвишкенин өртүр шаарынык херээге чедишкенин колдуула-да Совет Эвилелин болгаш социалисттик дем кат-

тыштырылганын чурттарынык шийтирлери политиканың ийити ачылды чедип азынган бүгү делегейдиң улустарын билип, бедидерин үндөшүп турарлар. Национал-хосталгалык шийтирлериң хогжудурунче үр-түндүктөгү салдарын чедирип, бүгү делегейде революстук дайнычларга улук үчүр-дузалык болуушкунурага Леонид Ильич Брежневтиң ролун бистер билип, улау-биле үндөшүп көрүп турар бис деп, Мачало Вентура медегезин.

«Октябрь» революциянык

эвес болза, куба революциянык үчүр-дузалык деп, Кубаның Компартиянык Топ Комитетиниң бирги секретары эш Фидель Кастро чугулаан. Революстук демосиди эш шийтирлери үндөшүп Кубага Совет Эвилелин күрүскен дегинке чедип үндөшүп эгер-дүзүк ийн ох болур. Дайнышкы саттыкчыларынык кызылчынык болгаш чымыншишкениринге удуру бистин демосиди-виско совет улустук экономикалык, техниктиг болгаш

шериг-даа талашы-биле быжык дегинке чедип дайнып турар бис. Ол дегинке удуру Леонид Ильич Брежневтиң шийтирлерин илереткеш, совет улустук болгаш оң удуруткучуларынчыл төлөнтүп, шымык политиканың илерээшкенин диди.

Чогуу-на оон ужурундан бистин партия, бүгү куба улус Советтер чүртүгүн, өлүм чок Ленинниң төрүн чериниң төлөзөлекчизи байыраалды-биле утуурунга белеткенип турар деп Мачало Вентура чугулаан.

ЧЭЭРБИ БЕШ ЧЫЛ ЮБИЛЕЙ

ХАНОЙ. (СЭТА). Лаос улус дүүн Лаостун Улустун Хостакчы Армиянык (ЛХА) тургустунганында бээр 25 чыл оон демдегел эртерген.

25 чыл мурунда тургустунган Уауранышкынык Чепсектик Шийтирлери чүртүк колонизаторлардан хостарына улук салышкынын кириген. Амы үдө оң улустун күчүлү армияны болу берген. Лаостун Хостакчы Армияны колонизатор эжелден Лаосту хостарына шийтирлери салдарын чедирген.

Иңчалза-даа империалисттик бөлүктөр чүрт ийитини реаксылыг ийелеттерине дайнып алган, Лаоска чаа дайныны өөскүдүп үндүргөн болгаш ол чуртка колония-

листит эрге-чагырганы тургузарын орадалган. Улустун Хостакчы Армиянык дайнычлары реаксылыг ийелеттерин хоглаарлаашканынга өртүр шалымшынын берген. Лаостун Улустун Хостакчы Армиянык тилелгезини түндүктө Лаос дугайында 1962 чылдын Женева дугуржулаанынга ат салдыган.

Оон соода патриотчу күштер боттары Төрөн чүртүнүк хамаарышпас чорун дээш демосиди ужурга таварышканар. Лаостун Улустун Хостакчы Армияны реаксылыг генерал Ван Нончун тускай күштер» дээр аг-шерин чыла шапкан. Дижинге чедир чепселген сайгону эжелчигерин Муруу Лаоске халлаашкынын база өйтүр шапкан.

дээр оларын оон өйтүр шапк үндүргөн деп америк информация агентиледери дылбаткан. Ол ишкан КУР-нун самолеттары ол ордуларда сайгону шериглерин кезектерин бомбалаан, а шериг кораблары десаат шериглерин ажа дүжүргөн деп база дылбаткан. Далай туу-чушкунуна бир муруну-уушкуну корабды сугке дүжүргөн, үш корабды үргөдүр. Ол-ла медонна сугууар алырга, кыдат тала бир корабды өскүткөн.

«ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР»

КОПЕНГАГЕН. Январь аге-аянда сар-биле алырга, Данияга 60 муң хире кижин ачыл чок турган, ол дорго эртен чылым ол үенинде 2 хуу хой-дур.

ВЕНА. Австриянык бүдүрүлгө черлеринде аждадап турар элзоди оолдарын дыка мөчүлү турар. Бинда чарлаан түндүк элзоди сугууар алырга, Тироль деп черде ажалдык элзоди оолдарын 34 хууу доктаган шактан артыкна ажадап турар.

БОИ. Вестифалия чери «Бергау аг Нидеррайн» фирманын шахтазына үш шийтир бастырын өлгөн.

СОФИЯ. Болгариянык Шумено хоорайында «Магара» автозаводта чүгүн үш чүкте дүжүрүр самосвалдарын ше-неде болуң кылдып өлгөн. 1974 чылдык төлүктөгү чедир завод 1000 хире мындык машинаны кылдып үндүрүр.

ВАШИНГТОН. Американын элчин хандырылганын өртөк-үшөш ам-дала үлгүлү деп турар. Кийиңкаларга болгаш хуузууда-даа эми-лерге ам-тананы, эмнеэриниң хөлөшүн 4—7,5 хуу улгатырарын чөвүлгөз.

ЛЮМА. Бо чылдын февраль бирден өлгөнш Перуга хуу автомобильдерин ала-пелала ийи хуу мулуп, ажилчылар хогулаан.

БЕИРТУ. Киван парламента-ның 56 депутаттары ВДР-нин болгаш КВДР-нун хулаап көөрүчүне Людык чылаан кийгырган.

ЧЕПСЕКТИГ СЕГИРЖИП АЛЫШКЫН

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентиледиң дынчаканы-биле алырга, сөөлүк хүндерге КУР-нун чепсектик күштериниң болгаш муруну-ветнам шериглерин арзынга Сята (Парасемптия) ортудуктары дөвөсөөрине чепсектик сегиржиң алышканын болгашуула. Ол ортудуктар Муруну-Кыдат далайта, Хайнань ортудуктуң муруну-чоон талашында турар.

Дындагыда айтып турары-биле алырга, январь 15-те сайгону эрге-чагырганы шериг кораблары болгаш самолет-

тары «бистин чуртка хамаарыш турар Сята ортудуктарынык агаар делегейге болгаш сугуларыңе шургуу кирген, бистин ол ортудуктарынык эжелек алган, бистин балыкчыларынык база хайгымы-чи албан эртерип турган шериг-агаар күштериниң кораблары бооп турган».

НЬО-НОК. (СЭТА). Муруну Вьетнамың шериг-далай күштериниң кораблары Парасемптия архипелагыны ортудуктарынык бирээшине дөвөш шериглерин дүжүрүрүн орадалган, иңчалза-даа кы-

даттар оларын оон өйтүр шапк үндүргөн деп америк информация агентиледери дылбаткан. Ол ишкан КУР-нун самолеттары ол ордуларда сайгону шериглерин кезектерин бомбалаан, а шериг кораблары десаат шериглерин ажа дүжүргөн деп база дылбаткан. Далай туу-чушкунуна бир муруну-уушкуну корабды сугке дүжүргөн, үш корабды үргөдүр. Ол-ла медонна сугууар алырга, кыдат тала бир корабды өскүткөн.

«ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР»

КОПЕНГАГЕН. Январь аге-аянда сар-биле алырга, Данияга 60 муң хире кижин ачыл чок турган, ол дорго эртен чылым ол үенинде 2 хуу хой-дур.

ВЕНА. Австриянык бүдүрүлгө черлеринде аждадап турар элзоди оолдарын дыка мөчүлү турар. Бинда чарлаан түндүк элзоди сугууар алырга, Тироль деп черде ажалдык элзоди оолдарын 34 хууу доктаган шактан артыкна ажадап турар.

БОИ. Вестифалия чери «Бергау аг Нидеррайн» фирманын шахтазына үш шийтир бастырын өлгөн.

СОФИЯ. Болгариянык Шумено хоорайында «Магара» автозаводта чүгүн үш чүкте дүжүрүр самосвалдарын ше-неде болуң кылдып өлгөн. 1974 чылдык төлүктөгү чедир завод 1000 хире мындык машинаны кылдып үндүрүр.

ВАШИНГТОН. Американын элчин хандырылганын өртөк-үшөш ам-дала үлгүлү деп турар. Кийиңкаларга болгаш хуузууда-даа эми-лерге ам-тананы, эмнеэриниң хөлөшүн 4—7,5 хуу улгатырарын чөвүлгөз.

ЛЮМА. Бо чылдын февраль бирден өлгөнш Перуга хуу автомобильдерин ала-пелала ийи хуу мулуп, ажилчылар хогулаан.

БЕИРТУ. Киван парламента-ның 56 депутаттары ВДР-нин болгаш КВДР-нун хулаап көөрүчүне Людык чылаан кийгырган.

